

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΑΜΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΚΑΙ ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΕΩΝ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

**ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΟ
ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
ΚΑΙ ΘΡΑΚΗ
11, 1997**

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1999

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α. ΑΛΜΑΤΖΗ – Ι. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ – Τ. ΓΙΑΓΚΟΥΛΗΣ – Α. ΣΜΑΓΑΣ – Α. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗΣ	
<i>Δισπηλιό '97: Τα ανασκαφικά συμπεράσματα στην περιοχή των αναπαραστάσεων .....</i>	1
 ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΒΟΥΛΓΑΡΗ – ΜΑΡΙΝΑ ΣΩΦΡΟΝΙΔΟΥ – ΚΟΣΜΑΣ ΤΟΥΛΟΥΜΗΣ	
<i>Από το δισπηλιό στο αγγείο. Μια πρώτη προσέγγιση της κεραμικής από το νεολιθικό Δισπηλιό .....</i>	9
 ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ Γ. ΤΣΟΥΓΓΑΡΗΣ	
<i>Ανασκαφικές έρευνες στον νομό Καστοριάς, το 1997 .....</i>	19
 ΑΡΕΤΗ ΧΟΝΔΡΟΓΙΑΝΝΗ-ΜΕΤΟΚΗ	
<i>Αλιάκμων 1997. Στοιχεία από την επιφανειακή έρευνα και την ανασκαφή δύο νεκροταφείων, της ΥΕΧ και ΠΕΣ .....</i>	31
 ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΖΙΩΤΑ – ΚΩΣΤΑΣ ΜΟΣΧΑΚΗΣ	
<i>Από την αρχαιολογική έρευνα στην αρχαία Εορδαία. Η ανασκαφή στον Φιλώτα Φλώρινας .....</i>	43
 ΑΡΕΤΗ ΧΟΝΔΡΟΓΙΑΝΝΗ-ΜΕΤΟΚΗ – Ε. ΜΑΓΓΟΥΡΕΤΣΙΟΥ	
<i>Αλιάκμων 1997. Από την ανασκαφική έρευνα ελληνιστικών λειψάνων στη θέση Κάτω Μπράβας Βελβεντού .....</i>	57
 ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΡΑΜΗΤΡΟΥ-ΜΕΝΤΕΣΙΔΗ – ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ	
<i>Αιανή. Σωστικές ανασκαφές προϊστορικών χρόνων .....</i>	67
 ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΡΑΜΗΤΡΟΥ-ΜΕΝΤΕΣΙΔΗ – ΜΑΡΙΑ ΒΑΤΑΛΗ	
<i>Πολύμυλος Κοξάνης .....</i>	81
 ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΣΤΕΦΑΝΗ – ΝΙΚΟΣ ΜΕΡΟΥΣΗΣ	
<i>Ανασκαφική έρευνα στον νεολιθικό οικισμό Πολυπλάτανου Ήμαθίας: Ανασκαφή 1996, 1997 .....</i>	93
 ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ Δ. ΣΤΕΦΑΝΗ	
<i>Οικισμός της ύστερης εποχής του χαλκού στο Αγγελοχώρι Ήμαθίας: Ανασκαφή 1996, 1997 .....</i>	101
 ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΚΟΤΤΑΡΙΔΗ – ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ ΜΠΡΕΚΟΥΛΑΚΗ	
<i>Αρχαιολογικές έρευνες στα ημαθιώτικα Πιέρια .....</i>	<u>109</u>
 ΣΤΕΛΛΑ ΔΡΟΥΓΟΥ	
<i>Βεργίνα 1997. Το Μητρόν .....</i>	115

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΦΑΚΛΑΡΗΣ – ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ <i>Βεργίνα. Ανασκαφή ακρόπολης 1997. Υφαντουργεία και βαφεία ...</i>	121
ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΚΟΤΤΑΡΙΔΗ	
<i>To αρχαιολογικό έργο της ΙΖ' ΕΠΚΑ στη Βεργίνα. Το ιστορικό της έκθεσης των θησαυρών των βασιλικών τάφων .....</i>	129
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ	
<i>Οι αρχαιολογικές έρευνες στην περιοχή της Αλμωπίας κατά το 1997 .....</i>	139
ΝΙΚΟΣ ΜΕΡΟΥΣΗΣ – ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ	
<i>Η κεραμική της νεολιθικής και της πρώιμης εποχής του χαλκού από τον προϊστορικό οικισμό Μάνδαλον Πέλλας: Η τεχνολογική διαφοροποίηση .....</i>	155
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΠΑΠΑΕΥΘΥΜΙΟΥ-ΠΑΠΑΝΘΙΜΟΥ – ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΠΙΛΑΛΗ-ΠΑΠΑΣΤΕΡΙΟΥ	
<i>Ανασκαφή στον προϊστορικό οικισμό του Αρχοντικού κατά το 1997 .....</i>	165
ΣΟΥΛΤΑΝΑ ΒΑΛΑΜΩΤΗ	
<i>Αρχοντικό 1997: Προκαταρκτικά δεδομένα από την αρχαιοβοτανική έρευνα στον οικισμό (Παράρτημα της προηγούμενης ανακοίνωσης) .....</i>	172
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ – ΠΑΥΛΟΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ	
<i>Αρχοντικό Γιαννιτσών: Τράπεζα. Η έρευνα των ετών 1996-1997 ....</i>	179
ΜΑΡΙΑ ΛΙΛΙΜΠΑΚΗ-ΑΚΑΜΑΤΗ	
<i>Συγκροτήματα εργαστηρίων και λουτρών στην Πέλλα .....</i>	193
ΙΩΑΝΝΗΣ Μ. ΑΚΑΜΑΤΗΣ	
<i>Αγορά Πέλλας 1997 .....</i>	205
ΠΑΥΛΟΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ	
<i>Ανασκαφικές έρευνες στην Πελλαία χώρα κατά το 1997 .....</i>	215
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΝΤΕΡΜΑΛΗΣ	
<i>Δίον 1997. Ο επιστάτης, οι πελειγάνες και οι λοιποί πολίτες .....</i>	233
ΚΑΤΙΑ ΛΟΒΕΡΔΟΥ-ΤΣΙΓΑΡΙΔΑ	
<i>Ανασκαφικές εργασίες στο Κάστρο του Πλαταμώνα 1995-1997 ....</i>	241
ΚΑΤΙΑ ΛΟΒΕΡΔΟΥ-ΤΣΙΓΑΡΙΔΑ – ΟΛΓΑ ΚΡΙΒΕΝΤΖΗ – ΑΘΗΝΑ ΤΟΚΜΑΚΙΔΟΥ	
<i>Νεκροταφεία γύρω από δύο ναούς μέσα στο Κάστρο του Πλαταμώνα .....</i>	257
ΚΑΤΙΑ ΛΟΒΕΡΔΟΥ-ΤΣΙΓΑΡΙΔΑ – ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΜΑΣΤΟΡΑ	
<i>Ανασκαφική έρευνα στον λόφο «νεκροταφείου» στον Νέο Παντελεήμονα Πιερίας .....</i>	267

KATIA LOVERDOU-TSIGARIDA – ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΕΣΣΗΣ	
<i>Σωστική ανασκαφή στις τοποθεσίες Πρώτη και Δεύτερη Μισγάγκεια στην περιοχή του Κάστρου του Πλαταμώνα .....</i>	275
EYTERPIH MARKH	
<i>Λουλουδιές 1997 .....</i>	289
MICHAILIS A. TIBERIOS – ANNA PANTH – FANIS SEROGLOU – AMALIA ABRAMIDOU – KLAIRH LACHANIDOU – MICHAILIS OETTLI – KΩΣΤΑΣ ΚΑΙΤΕΛΙΔΗΣ	
<i>Oι ανασκαφικές έρευνες στη Διπλή Τράπεζα της Αγχιάλου κατά το 1997 .....</i>	297
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΡΑΜΜΕΝΟΣ – ΣΤΑΥΡΟΣ ΚΩΤΣΟΣ – ΑΣΤΕΡΩ ΧΑΤΖΟΥΔΗ	
<i>Σωστικές ανασκαφές στον νεολιθικό οικισμό της Σταυρούπολης ...</i>	305
ΑΣΤΕΡΙΟΣ ΛΙΟΥΤΑΣ – EYLAMPIA GKIOURA	
<i>Τοπογραφικές αναζητήσεις ΒΔ της αρχαίας Θεσσαλονίκης με αφορμή τις ανασκαφές σε νεκροπόλεις στους δήμους Σταυρούπολης και Πολίχνης .....</i>	317
MICHAILIS TIBERIOS – ELENI MANAKIDOU – DEΣPOINA TSIAΦAKΗ	
<i>Ανασκαφικές έρευνες στο Καραμπουρνάκι κατά το 1997: Ο αρχαίος οικισμός .....</i>	327
KΩΣΤΑΣ ΣΟΥΥΕΡΕΦ	
<i>Τούμπα Θεσσαλονίκης 1997: Ανασκαφή ανατολικά της Τράπεζας και στο αρχαίο νεκροταφείο .....</i>	337
ΠΟΛΥΞΕΝΗ ΑΔΑΜ-ΒΕΛΕΝΗ	
<i>Η επανάχρηση του Ωδείου και της Κρυπτής Στοάς της Αρχαίας Αγοράς Θεσσαλονίκης .....</i>	343
ΠΟΛΥΞΕΝΗ ΑΔΑΜ-ΒΕΛΕΝΗ	
<i>Βαλανείο προγενέστερο της Αγοράς Θεσσαλονίκης .....</i>	351
ΑΣΤΕΡΙΟΣ ΛΙΟΥΤΑΣ – MARIA MANDAKΗ	
<i>Τρία σημαντικά αρχαιολογικά ευρήματα της εντός τειχών Θεσσαλονίκης από τις εκσκαφικές εργασίες για το δίκτυο φυσικού αερίου .....</i>	365
ARIΣΤΟΤΕΛΗΣ MENTZOS	
<i>Πρόταση για την ερμηνεία των «Ειδώλων» (Incantadas) της Θεσσαλονίκης με αφορμή νεότερα ευρήματα .....</i>	379
M. KARAMPERΗ – E. XHRISTODOULIDOU	
<i>Η διαχρονικότητα της Θεσσαλονίκης μέσα από το Γαλεριανό Συγκρότημα .....</i>	393
Φ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ – B. ΜΑΛΑΜΑ – M. MIZA – M. SARANTIDOU	
<i>Ανάκτορα Γαλερίου. Η αναστήλωση ως μέθοδος τεκμηρίωσης του μνημείου .....</i>	401

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΤΑΣΙΑ	
<i>Διοικητήριο '97 .....</i>	417
ΛΗΔΑ ΤΟΣΚΑ – ΒΙΚΤΩΡΙΑ ΑΛΛΑΜΑΝΗ – ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΜΙΧΕΛΑΚΗ – ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΦΩ-	
ΤΙΑΔΗΣ	
<i>Συγκρότημα αποθηκών έξω από τα ανατολικά τείχη της Θεσσαλο-</i>	
<i>νίκης .....</i>	419
ΕΥΤΕΡΗ ΜΑΡΚΗ – ΔΑΜΙΑΝΟΣ ΚΟΜΜΑΤΑΣ	
<i>Σωστικές ανασκαφές τάφων και υδραυλικών έργων στη Θεσσαλο-</i>	
<i>νίκη .....</i>	429
ΝΑΡΚΙΣΣΟΣ ΚΑΡΥΔΑΣ	
<i>Τοπογραφικές παρατηρήσεις και πολεοδομική οργάνωση της πε-</i>	
<i>ριοχής νοτιοδυτικά της Ροτόντας με αφορμή τρεις νέες ανασκαφές</i>	
<i>οικοπέδων .....</i>	439
ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΖΑΡΚΑΔΑ-ΠΙΣΤΙΟΛΗ	
<i>H αποκατάσταση της Casa Bianca στη Θεσσαλονίκη. Από τη μελέ-</i>	
<i>τη στην εφαρμογή .....</i>	455
ΚΩΣΤΑΣ ΣΙΣΜΑΝΙΔΗΣ	
<i>Ανασκαφικά και αναστηλωτικά αρχαίων Σταγείων 1997 .....</i>	469
ΘΕΟΧΑΡΗΣ Ν. ΠΑΖΑΡΑΣ	
<i>Ανασκαφή νεκροταφείου στη θέση Λιμόρι Επανομής (1997) .....</i>	481
ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΚΑΜΠΟΥΡΗ	
<i>Νέες χρήσεις σε ιστορικά κτήρια: Παραδείγματα επανάχρησης</i>	
<i>ιστορικών κτισμάτων της Χαλκιδικής .....</i>	495
ΔΗΜΗΤΡΑ ΜΑΛΑΜΙΔΟΥ	
<i>Ανασκαφή στον προϊστορικό οικισμό «Κρυονέρι» N. Κερδυλ-</i>	
<i>λίων .....</i>	509
ΖΗΣΗΣ ΜΠΟΝΙΑΣ – JACQUES PERREAULT	
<i>Άργιλος, ανασκαφή 1997 .....</i>	539
ΧΑΪΔΩ ΚΟΥΚΟΥΛΗ-ΧΡΥΣΑΝΘΑΚΗ – ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΣΛΑΝΗΣ – ΦΩΤΕΙΝΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΟ-	
ΠΟΥΛΟΥ – ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ ΒΑΛΛΑ	
<i>Προμαχών-Toroplīcia 1997: Ανασκαφή ενός προϊστορικού οικι-</i>	
<i>σμού στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα .....</i>	549
ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ ΒΑΛΛΑ	
<i>Σωστική έρευνα στον Γάζωρο N. Σερρών .....</i>	557
ΜΑΡΙΑ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ-ΠΑΤΕΡΑ	
<i>Αρχαίος Φάγρης 1997. Ένα ανέλπιστο εύρημα .....</i>	567

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΡΑΔΕΔΟΣ – ΕΥΤΥΧΙΑ ΚΟΥΡΚΟΥΤΙΔΟΥ-ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ	
Ο ριπιδιόσχημος άμβωνας των Φιλίππων: Η πρόκληση της αποκάτασης καὶ της μουσειολογικής παρουσίασής του	573
ΔΗΜΗΤΡΑ ΜΑΛΛΑΜΙΔΟΥ – ΣΤΡΑΤΗΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	
Προϊστορικός οικισμός Λιμεναράιων: Η πρώιμη εποχή του χαλκού	585
ΜΑΡΙΝΑ ΣΓΟΥΡΟΥ	
Νέα στοιχεία για τη φωμαϊκή πόλη της Θάσου	597
ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΔΑΔΑΚΗ	
Ανασκαφή ταφικού κτίσματος στο Τσουκαλαριό Θάσου	609
CHARLES MACCLENNEN – ALBERT J. AMMERMAN – ΝΙΚΟΣ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ	
Γεω-αρχαιολογικές έρευνες στη λιμνοθάλασσα της Βιστωνίδας στη Θράκη	617
ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ	
Ένας διαχρονικός τύμβος στο Σπήλαιο Έβρου	625
ΝΤΙΝΑ ΚΑΛΛΙΝΤΖΗ	
Άβδηρα 1997. Ανεύρεση τάφων κατά τη διάνοιξη καναλιού	633
ΣΟΦΙΑ ΔΟΥΚΑΤΑ-ΔΕΜΕΡΤΖΗ	
Μεσοβυζαντινό ναῦδρο στη βασιλική της Παληόχωρας Μαρνείας.....	645

A. ΚΟΤΤΑΡΙΔΗ – X. ΜΠΡΕΚΟΥΛΑΚΗ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΣΤΑ ΗΜΑΘΙΩΤΙΚΑ ΠΙΕΡΙΑ

Η παρουσίαση που ακολουθεί στηρίζεται σε σωστικές ανασκαφικές επεμβάσεις και επιφανειακή έρευνα που έγιναν στην περιοχή των δυτικών Πιερίων τα δύο τελευταία χρόνια. Οι έρευνες πραγματοποιήθηκαν κατά κύριο λόγο χάρη στην ευγενική χορηγία της εταιρείας Μαρινόπουλου και του Λ. Λαζόπουλου, χάρη στην εγκαρδια φιλοξενία των κοινοτήτων Ριζωμάτων και Σφηκιάς που μας εξασφάλισαν στέγη και βέβαια χάρη στο κέφι και το μεράκι όλων των συνεργατών που δούλεψαν μαζί μας κάτω από δύσκολες συνθήκες και, όπως πάντα, χωρίς να νοιαστούν για το ωράριο. Όλους τους ευχαριστούμε θερμά.

Στην εκτεταμένη εύφορη πλαγιά που απλώνεται ανάμεσα στις κοινότητες Σφηκιάς και Ριζωμάτων και χωρίζεται στα δύο από το Μελισσόρεμα εντοπίζεται ένα πολύ σημαντικό οικιστικό κέντρο. Η εγκατάσταση εδώ ξεκινά από τη χαλκολιθική εποχή και συνεχίζεται ως την ύστερη αρχαιότητα και τα βυζαντινά χρόνια. Οι παλιότερες οικιστικές φάσεις βρίσκονται κατά τα φαινόμενα στα βόρεια του χώρου, προς τη Σφηκιά, ενώ στα ελληνιστικά χρόνια ο οικισμός επεκτείνεται προς τα νότια πέρα από Μελισσόρεμα, στην περιοχή των Ριζωμάτων. Το 1995 είχαμε σκάψει εδώ τμήμα ένας ελληνιστικού σπιτιού που καταστράφηκε από φωτιά γύρω στα μέσα του 2ου προχριστιανικού αιώνα. Το 1996 η εκσκαφή για το οστεοφυλάκιο του σύγχρονου νεκροταφείου έφερε στο φως τα λείψανα ενός άλλου σπιτιού της ίδιας εποχής που μολονότι δεν ερευνήθηκε σε μεγάλη έκταση, φαίνεται ωστόσο να παρουσιάζει πολλές αναλογίες με το προηγούμενο. Το σπίτι αυτό απέχει περίπου μισό χιλιόμετρο από το άλλο, γεγονός που δείχνει τη σημαντική έκταση του οικισμού.

Στην άλλη μεριά του Μελισσορέματος, στην περιοχή Παλιόχωρα, όχι μακριά από τον Άη Δημήτρη και τον παλαιοχριστιανικό ναό εντοπίζεται ομάδα ιερών, από τα οποία προέρχονται θραύσματα αναγλύφων και γλυπτών της ελληνιστικής εποχής που έχουν βρεθεί τυχαία παλιότερα. Με το συγκρότημα αυτό σχετίζεται ίσως και το αρχιτεκτονικό ανάγλυφο, ένα τμήμα οροφής, που βρήκαμε σε επιφανειακή περισυλλογή πέρσι.

Αρκετά ανατολικότερα, κοντά στο αρχαϊκό νεκροταφείο θα πρέπει να αναζητήσουμε ένα άλλο ιερό, αφού εκεί βρέθηκε φέτος, πάλι σε επιφανειακή έρευνα ένα μαρμάρινο αναθηματικό ανάγλυφο.

Στο ανάγλυφο που έχει κακοπάθει αρκετά απεικονίζεται ένα ζώο, μάλλον ένα βόδι και στην επιγραφή που σώζεται αποσπασματικά διαβάζουμε μεταξύ

άλλων [Ι]ΕΡΟΣ ΑΠΟΛΛΩ[ΝΟΣ]. Η παρουσία του Απόλλωνα στο βουνό των Μουσών είναι μια ιδιαίτερα γοητευτική υπόθεση και ελπίζουμε η μελλοντική έρευνα να δώσει την απόδειξη.

Στο κέντρο περίπου του χώρου σε έναν λόφο από τη φύση του οχυρό εντόπισαμε το 1996 τα υπολείμματα ενός κάστρου. Το Παλιόκαστρο των Ριζωμάτων που σύμφωνα με τις μαρτυρίες των κατοίκων σωζόταν σε ύψος περίπου ενός μέτρου από το έδαφος, ώσπου στη δεκαετία του '70 έπειτα θύμα ενός ασβεστοκάμινου, περιβάλλει τον λόφο στα ανατολικά, στα νότια και στα δυτικά. Στα βόρεια, όπου το έδαφος είναι πολύ απόκρημνο, δε βρέθηκαν λείψανα οχύρωσης, ωστόσο δεν αποκλείεται να υπήρχε αρχικά και εδώ και εξαιτίας μεταγενέστερων κατοικήσεων να κατέπεσε στον γκρεμό.

Το τείχος είναι χτισμένο με αδρά δουλεμένες ή κατά κανόνα αδούλευτες ασβεστόπετρες που σχηματίζουν το εσωτερικό και εξωτερικό μέτωπο, ενώ το μεταξύ τους διάστημα γεμίζεται με μικρές πέτρες και λάσπη. Το πλάτος του φτάνει τα 2,10 μ., δηλαδή τα 7 πόδια και παραμένει σταθερό σε όλη τη διαδομή του. Το συνολικό μήκος του σωζόμενου τμήματος υπολογίζεται γύρω στα 500 μέτρα.

Η διάνοιξη ενός αγροτικού δρόμου και η τοποθέτηση ενός αγωγού ήταν η αφετηρία μιας σωστικής ανασκαφής που έφερε στο φως την πύλη του κάστρου που βρίσκεται στα ανατολικά, όπου η πλαγιά είναι ιδιαίτερα ομαλή και η προσπέλαση εύκολη. Στη νότια πλευρά της πύλης εντοπίστηκαν τα θεμέλια ενός πύργου με ορθογώνια κάτοψη.

Υπολείμματα ενός άλλου τετράγωνου πύργου διακρίνονται στο βόρειο τμήμα της ανατολικής πλευράς. Η απουσία κινητών ευρημάτων δυσχεράνει την προσπάθεια χρονολόγησης, ωστόσο η τειχοδομία και τα γενικά χαρακτηριστικά του μνημείου οδηγούν στην προβυζαντινή εποχή. Πρόκειται κατά τα φαινόμενα για ένα αρχαίο κάστρο, μια οχυρή ακρόπολη που χρησίμευε σαν καταφύγιο των κατοίκων της περιοχής σε ώρα κινδύνου.

Η διαπλάτυνση ενός παλιού αγροτικού δρόμου, που έκοψε τον πυθεώνα ενός ελληνιστικού σπιτιού, μας οδήγησε στον εντοπισμό ενός ακόμη αρχαίου οικισμού των Πιερίων. Ο οικισμός αυτός βρίσκεται στα βορειοανατολικά του προηγούμενου και σημαδεύει την πορεία του αρχαίου δρόμου που περνώντας από το χαμηλό στο σημείο αυτό ζυγό του βουνού οδηγούσε προς την Πιερία, εκεί όπου σήμερα βρίσκεται το χωριό Ρητίνη.

Ένας άλλος σημαντικός οικισμός, μια μικρή πόλη θα μπορούσε να κανείς να πει, βρισκόταν νοτιότερα, χαμηλά στην κοιλάδα του Αλιάκμονα, στην περιοχή Παλιοκαστράκι και Λογγά Δασκίου. Χτισμένη σε μια εξαιρετικά γόνιμη αγκαλιά, προστατευμένη από τον βοριά η πόλη φύλαγε το ζωτικής σημασίας πέρασμα που οδηγούσε στη δύση (Ελίμεια) και τον νότο (Περαιαβία). Τυχαία ευρήματα μαρτυρούν τη συνέχεια της χρήσης του χώρου από την πρώιμη εποχή του σιδήρου ως τα χρόνια του Φιλίππου Β' και ως τη Ρωμαιοκρατία. Όμως σήμερα η αρχαία πόλη, που ένα μεγάλο μέρος της κατάπιε η λίμνη της ΔΕΗ, απο-

κομμένη σχεδόν εντελώς από τους σύγχρονους δρόμους, βρίσκεται στο έλεος των αρχαιοκάπηλων και των κάθε λογής θησαυροθήρων. Από τη νεκρόπολη αυτού του οικισμού προέρχονται δύο κομμάτια μαρμάρινων αναγλύφων που θα μπορούσαν να χρονολογηθούν στα υστεροελληνιστικά χρόνια.

Μια από τις πιο ενδιαφέρουσες στιγμές της έρευνάς μας στα Πιέρια στάθηκε η ανακάλυψη των μεγαλιθικών υπαίθριων «ιερών» με τα μυστηριώδη λαξεύματα. Το '95 εντοπίσαμε τρία, το '96 είχαμε την τύχη να βρούμε άλλα δύο, το ένα κοντά στο Δάσκιο, σε μια ψηλή πλαγιά, δίπλα στο δάσος και το άλλο στα νοτιοδυτικά της Σφηκιάς όχι μακριά από το επιβλητικό ιερό της Τραπεζόπετρας. Αινιγματικά, όσο και γοητευτικά τα μνημεία αυτά υψώνονται σε σημεία με εντυπωσιακή συνήθως θέα και μοιάζουν να μην είναι τυχαίοι φυσικοί βράχοι, αλλά μεγαλιθικοί σχηματισμοί που διευθέτησε το χέρι του ανθρώπου.

Παράλληλα με τις έρευνες στην ευρύτερη περιοχή συνεχίστηκε βέβαια και η σωστική ανασκαφή στο νεκροταφείο στη θέση Καλοκή Καρυά Σφηκιάς. Συνολικά έχουν ανασκαφεί εδώ 58 τάφοι, οι 17 τα τελευταία δύο χρόνια. 23 από αυτούς χρονολογούνται στην υστεροαρχαϊκή εποχή, 21 στην κλασική και 14 στην ελληνιστική και ρωμαϊκή εποχή. Τον 6ο, 5ο και 4ο αι. π.Χ. οι τάφοι είναι λακκοειδείς παραταγμένοι σε πυκνές σειρές με προσανατολισμό Β-Ν ή Α-Δ. Στα κατοπινά χρόνια γίνονται κιβωτιόσχημοι, χτιστοί με πλάκες από σχιστόλιθο, ή κεραμοσκεπείς και αλλάζει ελαφρά ο άξονας προσανατολισμού τους· παρατηρείται μια γενικότερη αλλαγή στην οργάνωση του νεκροταφείου, νεότεροι τάφοι κόβουν ή διαταράσσουν παλιότερες ταφές και δεν είναι σπάνιο το φαινόμενο της ανακομιδής των νεκρών.

Ο ενταφιασμός των νεκρών είναι ο κανόνας. Φέτος όμως βρέθηκε και μία καύση. Ο νεκρός, ένας άντρας, είχε καεί κατά χώραν και συνοδευόταν από μία αιχμή, έναν κάνθαρο και μία κοτυλίσκη που χρονολογεί το σύνολο στα υστεροαρχαϊκά χρόνια. Σε αρκετούς λακκοειδείς τάφους βρέθηκαν ίχνη από ξύλινη σαρκοφάγο που ήταν μάλλον βαμμένη με βαθυγάλαξο χρώμα.

Ιδιαίτερα πλούσια κτερισμένες είναι οι ταφές του 6ου αιώνα. Στα κλασικά χρόνια ο αριθμός και ο πλούτος των κτερισμάτων κατά κανόνα μειώνεται, ενώ οι νεότερες ταφές είναι σχεδόν πάντα ακτέριστες. Από τις 17 ταφές που βρέθηκαν τα δύο τελευταία χρόνια οι περισσότερες χρονολογούνται στο τέλος του 6ου και στις αρχές του 5ου αι. π.Χ. μια μόνο είναι ελληνιστική και 4 κλασικές.

Τρεις από τις ταφές ανήκαν σε γυναίκες από τις υπόλοιπες οι περισσότερες είναι βέβαιο ότι ανήκαν σε άντρες. Χαρακτηριστικό κτέρισμα των ανδρών είναι βέβαια τα όπλα, δύο ή τρεις σιδερένιες αιχμές, και σιδερένια εγχειρίδια βρίσκονται σε όλες τις ταφές, ενώ σιδερένια σπαθιά βρέθηκαν σε τρεις περιπτώσεις. Σε μια ταφή το σπαθί ήταν κρεμασμένο στην κανονική του θέση, στα αριστερά της λεκάνης, στις άλλες δύο το κρατούσε ο νεκρός στο ύψος του στέγνου.

Απλοί χάλκινοι κρίκοι που φοριούνται σαν δαχτυλίδια βρίσκονται σε γυναικείες και αντρικές ταφές, όπως και οι διπλές περόνες χάλκινες, σιδερένιες ή ασημένιες και οι επίσης αρκετά συνηθισμένες ασημένιες με τη βαριά απιόσχημη

κεφαλή. Μερικές φορές περισσότερες περόνες μαζεμένες σε κάποιο κουτί η σακουλάκι από φθαρτό υλικό ήταν τοποθετημένες στο ύψος των μηρών.

Μυροδοχεία που συνήθως έχουν τη μορφή κορινθιακών αρχιβάλλων και εξάλειπτα ντόπια ή εισαγμένα είναι χαρακτηριστικά και συνοδεύουν άντρες και γυναίκες. Στις γυναικες μάλιστα τα μυροδοχεία τοποθετούνται συνήθως ψηλά ανάμεσα από τους μηρούς, μια συνήθεια που θυμίζει την ταφή της πολύχρουσης δέσποινας των Αιγών¹. Μοναδικό είναι ένα ανατολικο-ϊωνικό μυροδοχείο σε σχήμα ένθρονης θεάς που βρέθηκε σε μια ιδιαίτερα πλούσια γυναικεία ταφή.

Ποτήρια κάθε λογής, ντόπιοι κάνθαροι, αττικές και ιωνικές κύλικες ή σκύφοι και κορινθιακές κοτύλες, τυπικά μακεδονικές οπισθότμητες πρόχοι, αλλά και κιονωτοί ρρατήρες, εισαγμένοι μελανόμορφοι και αβαφείς ντόπιοι και σπανιότερα λέβητες βρίσκονται τοποθετημένοι δίπλα στα πόδια των νεκρών ανεξάρτητα από το φύλλο τους· σε μια γυναικεία ταφή μάλιστα βρέθηκε και μια υδρία. Χάλκινες λεκανίδες βρέθηκαν ως τώρα μόνο σε αντρικές ταφές, ενώ χάλκινες ομφαλωτές φιάλες, αγγεία ιδιαίτερα χρήσιμα για τις σπονδές συνόδευαν τους εξέχοντες νεκρούς, άντρες και γυναικες, στον Άδη.

Άφθονα ποικιλόμορφα κοσμήματα χαρακτηρίζουν τις ταφές των γυναικών. Υπάρχουν σκουλαρίκια ασημένια και χάλκινα σε σχήμα Ω που καταλήγουν σε κεφάλια φιδιών, περιδέραια με χάντρες από κεχριμπάρι, από γυαλί, από σίδερο ή και απλά θαλασσινά κογχύλια, βραχιόλια για τα χέρια τα μπράτσα, αλλά και τα πόδια. Οι χρυσοί ρόδακες είναι εντελώς σπάνιοι. Σε μια ταφή βρέθηκε και μια μεγάλη οκτώσχημη πόρρη που ήταν τοποθετημένη επάνω από το κεφάλι της νεκρής.

Ιδιαίτερη εντύπωση προξενεί η παρουσία σε δύο γυναικείες ταφές σιδερένιων εγχειριδίων. Στη μια περίπτωση μάλιστα η νεκρή κυρά των Πιερίων, σωστή αντρογυναίκα είχε κρεμασμένα στη ζώνη της τέσσερα μαχαίρια.

Μολονότι ακόμη είναι σχετικά περιορισμένο το δείγμα των ταφών που ανασκάφηκαν, ωστόσο νομίζουμε πως είναι ενδεικτικό για τη ζωή στο ορεινό κέντρο των Πιερίων, την καρδιά της Μακεδονίδος, και η μελέτη του σε συνδυασμό με τη συνολική έρευνα του χώρου υπόσχεται πολλά.

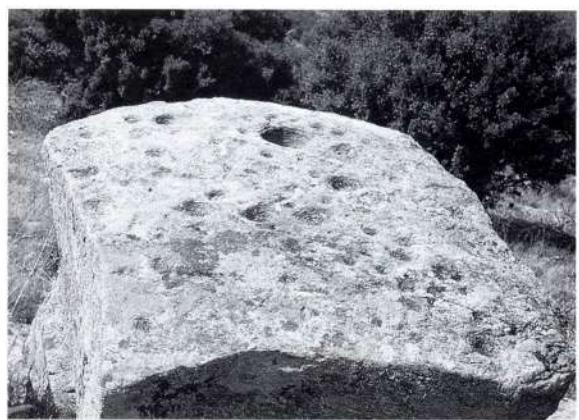
Έδεσσα,
Εφορεία Κλασικών Αρχαιοτήτων

Αγγελική Κοτταρίδη
Χαρίκλεια Μπρεκουλάκη

1. Βλέπε Α. Κοτταρίδη, ΑΕΜΘ 10A, 1996, 85 κ.ε.

1

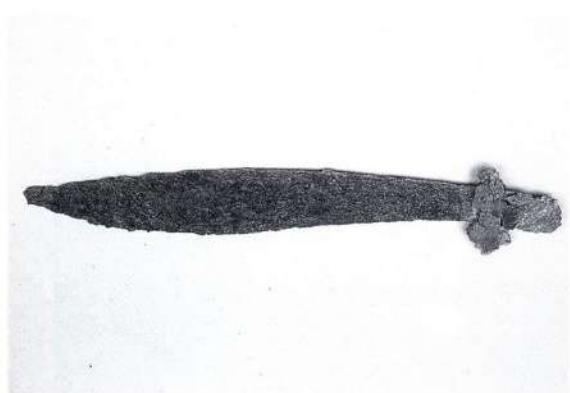
2

3

4

5

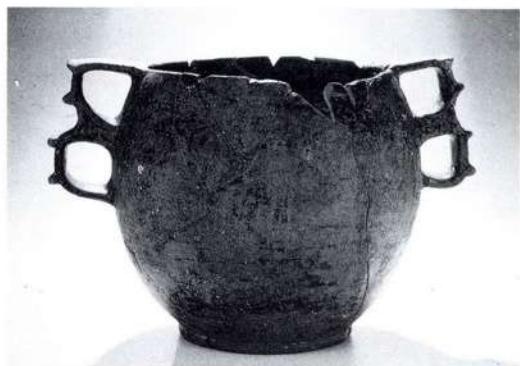

6

1, 2. Σφριάδα, «Τζαλέζόπετρα» το «ιπαίθριο τερό». 3, 4. Σφριάδα, «Καλοκή Καρνά» το αρχαϊκό νεκροταφείο, τάφος. 5. Σφριάδα, αρχαϊκό νεκροταφείο, «μάχαιρα», τέλος 6ου αι. π.Χ. 6. Σφριάδα, αρχαϊκό νεκροταφείο, οκτώσχημη πόρπη 550-530 π.Χ.

7

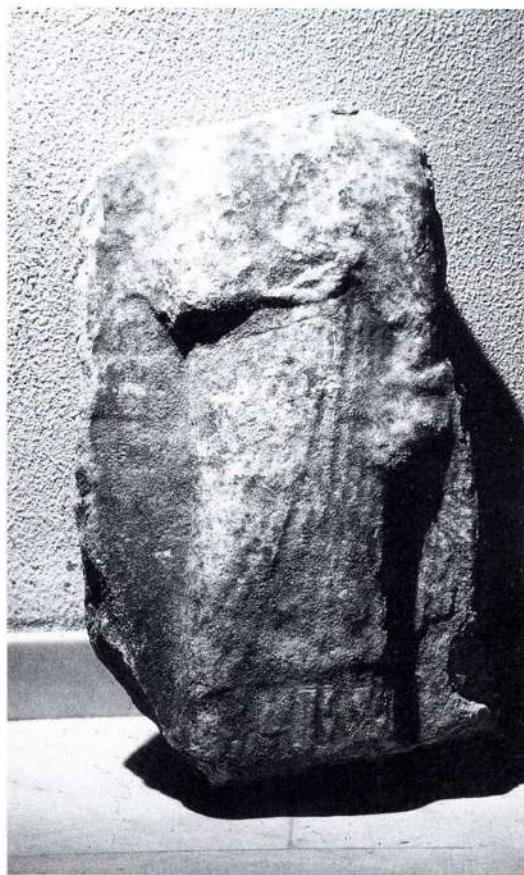
8

9

10

12

11

7, 8. Σφριά, κάνθαροι (5ος - 4ος αιώνας). 9. Σφριά, αρχαϊκό νεκροταφείο, πορινθιακή κοτύλη και αοίβαλος. 10. Σφριά, χάλκινη φιάλη, περ. 500 π.Χ. 11. Ριζώματα, ανασκαφή στο «Παλιόκαστρο». 12. Δάσκιο, «Παλιοκαστράκι», τμήμα επιτύμβιας στήλης.